

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF NON-FINANCIAL REPORTING AS AN INSTRUMENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

У статті розглянуто сучасні проблеми розвитку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) та нефінансової звітності бізнесу. Піднімається питання необхідності участі держави в процесі регулювання нефінансової звітності підприємництва. На основі аналізу тенденцій суспільного відтворення, циклічних коливань економіки та міжнародного досвіду, обґрунтовано доцільність сприяння та шляхи розвитку нефінансової звітності бізнесу в Україні.

Ключові слова: нефінансова звітність, соціальна звітність, інтегрована звітність, корпоративна соціальна відповідальність, сталий розвиток, бізнесу.

В статье рассмотрены современные проблемы развития корпоративной социальной ответственности (КСО) и нефинансовой отчетности бизнеса. Поднимается вопрос о необходимости участия государства в процессе регулирования нефинансовой отчетности предпринимательства. На основе анализа тенденций общественного воспроизводства, циклических колебаний

економіки и международного опыта, обоснована целесообразность содействия и пути развития нефинансовой отчетности бизнеса в Украине.

Ключевые слова: нефинансовой отчетности, социальная отчетность, интегрированная отчетность, корпоративная социальная ответственность, устойчивое развитие, бизнеса.

The article considers modern problems of corporate social responsibility (CSR) development and non-financial reporting of business. The issue of the need for state participation in the process of regulating non-financial reporting of entrepreneurship is considered. Based on the analysis of tendencies of social reproduction, cyclical fluctuations of the economy and international experience, the expediency of promoting and ways of developing non-financial reporting of business in Ukraine is substantiated.

Key words: non-financial reporting, social reporting, integrated reporting, corporate social responsibility, sustainable development, business.

УДК 338.242.2

Царик І.М.

к.е.н., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Чернігівський національний технологічний університет

Постановка проблеми. Тема нефінансової (соціальної) звітності знаходиться в центрі суспільної уваги як в Україні, так і у світі. Активно обговорюються мета, принципи і стандарти такої звітності; необхідність її обов'язкового складання для великих компаній; задачі та міра суспільного контролю результатів ділової активності тощо. Це пояснюється зростаючим впливом підприємництва на суспільний розвиток та дефіцитом суспільної довіри. Нефінансова звітність набуває все більшого значення в контексті вирішення задач покращення репутації, зростання інформаційної відкритості, прозорості діяльності та соціальної відповідальності бізнесу.

Ця звітність, базуючись та постулатах концепції сталого розвитку, відображає три складові діяльності підприємств: економічну, екологічну та соціальну. Такі документи є засобом комунікації між бізнесом, державними органами та громадянським суспільством, і дають можливість налагодити між ними конструктивний діалог з метою збалансування інтересів усіх зацікавлених сторін. Тим самим створюються передумови вирішення задач ресурсо- і енергозбереження, підвищення екологічної безпеки виробництва та продукції, зростання продуктивності праці, розвитку територій, зайняття лідируючих позицій в умовах конкуренції на внутрішніх та зовнішніх ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці теоретичних та прикладних аспектів

соціальної відповідальності бізнесу та соціальної звітності присвячено багато наукових праць вітчизняних та закордонних вчених, зокрема: Д. Баюри, К. Безверхого, Ф. Бутинця, Д. С. Далівала, О. Даниленко, О. Грішнкової, І. Жиглей, Р. Г. Еклса, А. Колота, Ф. Котлера, Р. Костирка, М. Р. Метьюса, С. Петренко та ін. Водночас можливості використання соціальної звітності в процесі забезпечення конкурентних переваг як окремих підприємств, так і національної економіки в цілому залишаються недостатньо обґрунтованими, що стримує розвиток дієвих заходів та інструментарію їх практичної реалізації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є окреслення сучасних проблем становлення нефінансової звітності в Україні та визначення можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підписання ряду міжнародних договорів зобов'язують нашу державу здійснити розробку та впровадження стратегії сталого розвитку, однією із головних складових якої є корпоративна соціальна відповідальність. Остання за своєю сутністю є внеском підприємницького сектору у довгостроковий сталий розвиток суспільства. Іншими факторами, що обумовлюють необхідність підвищення рівня КСВ виступають: економічна і політична нестабільність, загострення конкуренції, необхідність покращення інвестиційного клімату,

умов праці та соціально-економічних умов життя населення України.

Одним із дієвих інструментів управління та розвитку соціальної відповідальності підприємництва, що застосовується у міжнародній практиці, є його нефінансова звітність. В економічно розвинених країнах вона використовується вже десятки років, і тільки останнім часом набуває поширення в українському бізнес-середовищі.

Сьогодні, коли підприємницькі структури України намагаються наблизити свою діяльність до стандартів Європейського Союзу постає необхідність активного розвитку програм соціальної відповідальності і складання не тільки бухгалтерської, податкової, статистичної, а й нефінансової звітності.

Український дослідник К.В. Безверхий, який здійснив ґрунтовний аналіз економічної сутності поняття «нефінансова звітність», визначив його «як складову інтегрованої звітності підприємства, яка використовується бізнесом як інструмент відповідальності перед суспільством, а також забезпечує інформаційні потреби зацікавлених користувачів такої звітності щодо економічних, соціальних та екологічних показників, які додатково розкривають та пояснюють діяльність господарюючого суб'єкта, не тільки в якісних, але й в кількісних показниках» [1, с. 31].

Слід погодитись з М.П. Буковинською, яка стверджує, що соціальний звіт повинен віддзеркалювати економічну, соціальну й екологічну політику корпорації і виконувати функцію інструмента управління діяльністю з корпоративною соціальною відповідальністю (КСВ) [3, с. 111].

Для практичного втілення ідей КСВ та нефінансової звітності в Україні необхідно активізувати вплив на них з боку держави та насамперед визначити його мету. У кожній країні вона своя. Так, наприклад, в Норвегії соціальна відповідальність і звітність використовується як інструмент покращення екологічної ситуації, розвитку торгівлі, зниження корупції, підвищення конкурентоспроможності на міжнародному рівні; в Італії – для впровадження інновацій, вирішення соціальних та трудових питань, нарощення конкурентоспроможності, зайнятості та екологічності [7]; в США – для регулювання експорту та імпорту, охорони здоров'я, розвитку науки, управління людськими ресурсами тощо.

На нашу думку, в контексті розвитку національної економіки України слід застосовувати нефінансову звітність з метою зростання конкурентоспроможності і експорту, покращення міжнародного іміджу країни та її підприємств, залучення інвестицій, зниження соціальної напруги у суспільстві, вдосконалення відносин власності, стану трудової сфери та навколишнього середовища, інноваційного і регіонального розвитку, закріплення благодійницької культури тощо.

Корпоративна соціальна відповідальність набуває особливого значення під час економічної нестабільності. У її подоланні разом із державними органами повинні приймати участь і бізнесові структури. Адекватна державна політика, заснована на співпраці та розумному контролі за бізнесом, є запорукою швидкого подолання кризових явищ економічного та соціального характеру, а у багатьох випадках їх недопущення. В країнах ЄС солідарність і соціальна відповідальність державного та підприємницького секторів стали основою європейської стратегії зростання та зайнятості, а також нової стратегії ЄС «Європа-2020», яка спрямована на створення і збереження робочих місць, економного використання ресурсів, досягнення соціальної і територіальної згоди, довгострокового зростання економіки [10, с. 298].

Регулювання КСВ під час економічних негараздів є елементом державної антикризової політики та розповсюджується на сферу трудових відносин, екологію, якість, ціноутворення тощо. Під час спаду економіки у цих підсистемах підприємницької діяльності відкривається широке поле для спекуляцій бізнесменів, які мають бути подолані за допомогою відповідного набору інструментів державного регулювання економічного, правового, інформаційного та організаційного характеру.

Державний вплив на соціальну складову підприємництва в кризовий час має посилюватись: разом із фіскальним стимулюванням корпоративної соціальної відповідальності виникає необхідність у застосуванні більшої кількості економічних обмежень для підприємництва. Так, під час останньої економічної кризи загальносвітовою тенденцією стало посилення державного контролю за комерційними установами різної форми власності, особливо соціальної сторони їхньої діяльності. Уряди багатьох країн вживали жорстких регулюючих заходів на внутрішніх ринках для подолання складних негативних соціально-економічних наслідків діяльності бізнес-структур різного масштабу. Одним із таких механізмів стало запровадження та контроль нефінансових (соціальних) звітів підприємств, що здійснюють свою діяльність на території відповідної держави.

Так, згідно § 6 Директиви 2014/95/ЄС від 22 жовтня 2014 р. великі компанії, що здійснюють свою діяльність на території Європейського союзу, мають складати нефінансовий звіт, що відображає інформацію про наступні аспекти їх функціонування: зайнятість та соціальні питання, охорона навколишнього середовища, дотримання прав людини, боротьба з корупцією і хабарництвом тощо. Такий звіт повинен бути інтегрованим у звіт про управління підприємством і містити характеристику політики, результатів і ризиків, пов'язаних із цими питаннями. При цьому до великих підприємств відносяться підприємства «що являють

інтерес для суспільства, в яких на дату складання балансу значення такого критерію, як середня кількість працюючих протягом фінансового року, досягає 500 осіб» [11].

Крім того, вимоги щодо нефінансової звітності великих підприємств деталізуються у п. 19а.1 ст. 19а Директиви 2013/34/ЄС. Згідно з цим документом такі звіти мають містити наступну інформацію:

«а) короткий опис поточної бізнес-моделі підприємства;

б) опис політики, яку здійснює суб'єкт економічної діяльності щодо вищевказаних аспектів, включаючи впровадження процесу дью-ділідженс;

в) результати політики щодо вищевказаних аспектів, які були при цьому досягнуті;

г) істотні ризики, пов'язані із зазначеними питаннями, які виникають у зв'язку з діяльністю компанії і можуть залежати від суб'єкта економічної діяльності, включаючи комерційні відносини з іншими контрагентами, продукцію та послуги, які з високою ймовірністю можуть викликати значні несприятливі наслідки у вищевказаних сферах, а також інформацію про те, які кроки зроблені компанією для управління цими ризиками;

д) ключові індикатори нефінансового характеру, які стосуються відповідного бізнесу» [12].

У Франції, Великобританії, Швеції, Данії, Норвегії, Голандії звіти підприємств із КСВ підлягають обов'язковій публікації та державному контролю [9]. До речі, компанії цих країн очолюють загальносвітові рейтинги найбільш соціально відповідальних бізнес-установ та не страждають від великих корпоративних скандалів, різкого падіння курсів акцій і, нарешті, від банкрутств, що охопили США та деякі інші країни Європи. Це є наочним прикладом взаємозв'язку і взаємообумовленості соціальних та економічних результатів діяльності сучасних бізнес-структур. Відповідним чином, фінансово-економічне благополуччя компаній відбивається на рівні життя мешканців країни та наповненні державних бюджетів. Отже, у світові лідери сьогодні виходять країни, що мають соціальну звітність своїх компаній, декларують їх публічно та піддають аудиторським перевіркам.

Систематизувавши думки вітчизняних науковців щодо проблем розвитку нефінансової звітності в Україні можемо виділити наступні з них [8, с. 306; 2, с. 109; 5, с. 13]:

- нерозробленість методичного і методологічного інструментарію нефінансової звітності;
- різноманітність видів звітів за відсутності розуміння призначення кожного з них, використання відповідних міжнародних стандартів у цій галузі, зокрема українськими підприємствами публікуються: звіт про сталий розвиток (GRI3), звіт про сталий розвиток (AA1000, Глобальний Договір ООН), звіт з прогресу, звіт про соціальну

відповідальність, соціальний звіт, звіт про корпоративну відповідальність, нефінансовий звіт, звіт про результати, екологічний звіт;

- неспроможність адаптувати соціальну звітність для потреб зовнішнього та внутрішнього ринку;

- нефінансова звітність вітчизняних компаній має різне наповнення, формат і структуру представлення результатів соціально відповідального ведення бізнесу;

- відсутність єдиного нормативно-правового акту, що регулює ведення соціального обліку та формування відповідних показників фінансової звітності в Україні, що містять дані про соціальну активність суб'єкта господарювання;

- відсутність системи державного регулювання та єдиної концепції формування соціальної звітності;

- періодичність публікації соціальних звітів визначається компаніями самостійно;

- високі витрати на впровадження і публікацію нефінансової звітності (трансакційні, включаючи організаційні витрати; витрати на навчання персоналу; витрати на публікування у ЗМІ, підвищення популярності власних інтернет-ресурсів));

- здебільшого в соціальних звітах подається зайва інформація, яка не відповідає інтересам і потребам стейкхолдерів;

- нерозуміння вищим керівництвом підприємств основної мети та переваг такої звітності;

- великі затрати часу для впровадження нефінансової звітності у систему управління;

- незацікавленість вітчизняних користувачів звітності.

До цього переліку слід додати небажання керівництва підприємств розкривати інформацію щодо фінансових потоків, пов'язаних із питаннями корпоративної соціальної відповідальності.

Однак враховуючи сучасні тенденції суспільного відтворення, циклічні коливання економіки та міжнародний досвід, доцільним для нашої країни є сприяння розвитку соціальної звітності підприємства. Крім того, перспективним являється закріплення на законодавчому рівні обов'язкових звітів з КСВ для державних підприємств України, що стане інструментом контролю та регулювання їх діяльності, підвищить конкурентоздатність вітчизняних компаній на внутрішніх та зовнішніх ринках, сприяє їх фінансовій стабільності. Продемонструвавши такий приклад, влада стимулює розвиток соціальної звітності і у приватному секторі вітчизняного бізнесу.

У той же час слід враховувати, що ні один міжнародний чи іноземний стандарт соціальної звітності не враховує особливостей економіки України (галузевих пропорцій, рівня технологічного та технічного забезпечення тощо), а також суспільних і екологічних процесів. Отже, необхідним є

розробка стандартизованого нефінансового звіту, адаптованого до вітчизняних умов.

Не розвиненим і перспективним в нашій державі є ринок аудиту та консалтингу у сфері КСВ та її звітності. Відсутні відповідні спеціалісти і досвід роботи у цій сфері.

Перспективним напрямком впливу держави на розвиток нефінансової звітності в Україні є застосування інформаційних методів регулювання. Головними цілями інформаційно-просвітницької діяльності держави повинні бути:

- популяризація ідей соціальної звітності у підприємницьких колах;
- інформування бізнес-структур і суспільства про соціальні звіти закордонних компаній;
- підвищення інформованості бізнесу щодо діяльності владних структур у напрямку розвитку такої звітності, а саме про наявні стимули, заохочення та санкції.

Існує також необхідність представлення суспільству державними органами рейтингів найбільш соціально відповідальних компаній, що працюють на території України, складених на основі нефінансових звітів. Слід також розробити прозорі методики та критерії оцінки компаній для таких державних рейтингів і конкурсів.

Досягнення поставлених цілей може здійснюватися шляхом публікацій з відповідної тематики; проведення семінарів, спеціальних тренінгів для відповідальних працівників підприємницьких структур; створення бази нефінансових звітів; публікації у державних ЗМІ таких звітів підприємств; просвітницько-агітаційної роботи держави та інформаційно-методичної підтримки нефінансової звітності бізнесу.

Також можливі організація та проведення за показниками соціальної звітності публічних конкурсів на звання найкращих роботодавців, найбільш екологічних виробників, кращих благодійників, спонсорів тощо. Важливим є залучення до цих проектів засобів масової інформації з метою інформування широкої громадськості про результати таких конкурсів.

В міжнародній практиці до впровадження концепції СВБ в економіку активно залучаються освітньо-наукові установи. На нашу думку, галузь освіти та науки повинна стати одним із головних дієвих суб'єктів даного процесу в Україні. На сьогодні у багатьох вищих навчальних закладах вже впроваджено курс із соціальної відповідальності бізнесу для студентів економічних спеціальностей, який є своєрідним виховним механізмом майбутнього покоління українських бізнесменів та формування культури підприємництва. У рамках цього предмету слід запровадити обов'язкове вивчення нефінансової звітності.

Перспективною є наукова розробка, емпіричні дослідження та адаптація питань КСВ та соці-

альної звітності до українських умов. Аналізуючи кількість і тематику наукових публікацій із зазначених питань вітчизняних науковців, можна констатувати, що цей процес в 2000-х роках знаходиться на початковому етапі – відбувалося окреслення термінології, теоретичних підходів до соціальної відповідальності і звітності підприємництва. Після 2010 року наукові дослідження цієї тематики в Україні активізувалися, однак відкритими залишаються багато глибоких, складних питань наукового та практичного спрямування.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, розглядаючи нефінансову звітність як інструмент корпоративної соціальної відповідальності і одночасно як засіб підвищення прозорості в діяльності бізнесу, покращення діалогу з соціальними партнерами та суспільством, стає очевидною необхідність всебічного сприяння розвитку такої звітності в Україні. Державний вплив на створення національної концепції нефінансової звітності бізнесу на сьогодні здійснюється хаотично або взагалі відсутній. Отже, актуальним стає формування адекватної державної політики щодо цих питань. При цьому слід врахувати міжнародний досвід, здійснити інформаційно-просвітницьку роботу, активно залучати галузь освіти та науки до процесу, а також здійснювати інші заходи державного впливу.

В подальшому слід очікувати підвищення не тільки кількості нефінансових звітів вітчизняних підприємств, а й вимог до їх достовірності. Таким чином, перспективними для наукової розробки стають питання аудиту та консалтингу такої звітності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безверхий К. В. Економічна сутність поняття “нефінансова звітність” / К. В. Безверхий // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2017. – № 1–2. – С. 23–34.
2. Бержанір А. Л. Соціальна звітність як елемент системи соціальної соціальної відповідальності компанії / А. Л. Бержанір // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 16. – С. 109–113
3. Буковинська М. П. Соціальна звітність і соціальний аудит: інструменти управління корпораціями / М. П. Буковинська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – С. 110–114.
4. Гільорме Т. В., Шачаніна Ю. К. Корпоративна соціальна звітність як домінанта інформаційного забезпечення управління підприємством / Т. В. Гільорме, Ю. К. Шачаніна // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – 2016. – № 2. – С. 672–677
5. Дерун І. Корпоративна соціальна звітність як додаток до фінансової звітності / І. Дерун // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – 10(175). – С. 10–17

6. Индекс прозорості сайтів українських компаній – 2016 / Центр Розвитку КСВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2017/05/Transparency-Index-ppt-final.pdf>.

7. Истомина Л. В. Роль государства в продвижении корпоративной социальной ответственности. Обзор международного опыта [Электронный ресурс] / Л. В. Истомина, Т. В. Елецких, О. Л. Елова. – Минск: Представительство ООН в Беларуси, 2009. – 44 с. – Режим доступа: http://un.by/ff/file/State_role.pdf.

8. Костирко Р.О. Інтегрована звітність у забезпеченні корпоративної соціальної відповідальності компаній / Р. О. Костирко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2015. – № 1(45). Т. 2. – С. 305–310.

9. Николаева Д. Введение обязательной социальной отчетности [Электронный ресурс] / Д. Николаева // Корпоративная социальная ответственность. Электронный журнал. – Режим доступа к журн.: <http://www.csrjournal.com/news/1806-minjekonomiki-vchera-zajavilo-o-vozmozhnom-s-2009.html>.

10. Сорокина Е. М. Социальная отчетность организаций / Сорокина Е. М. // Бухгалтерський облік, економічний аналіз та контроль в умовах формування і розвитку сучасних концепцій управління: тези виступів XII Міжнар. наук.конф. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – С. 297–299.

11. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups [Electronic resource]. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2014:330:FULL&from=EN#L_2014330EN.01000101.doc.

12. Directive 2013/34/EU of the European parliament and the council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/34 9/EEC [Electronic resource]. URL: <http://www.oroc.pt/fotos/editor2/diretivacont.pdf>.